

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: A theory and procedure of scale analysis

Stouthard, Ph.

Citation

Stouthard, P. (1972). Boekbespreking van: A theory and procedure of scale analysis. *Acta Politica*, 7: 1972(3), 383-384. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449377>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449377>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Doel zelf het beperkte karakter van zijn conceptie van economische orde ook duidelijk doet uitkomen. Ergens merkt hij b.v. op, dat voor de — door hem aldus geformuleerde — economische orde het irrelevant is, of de spreiding of centralisatie van beslissings-taken plaats vindt „bij een orgaan, dat wordt aangeduid als „overheid” dan wel bij een orgaan, dat „General Motors” dan wel „Vereinigung Volkseigener Betriebe” wordt genoemd” (blz. 33). Wanneer de economische orde wordt gezien als de organisatie-structuur van een volkshuishouding, is de localisering van de centralisatie-organen natuurlijk wel degelijk relevant.

Deze kritische opmerking doet echter niets af aan de woorden van waardering, waarmee ik deze bespreking opende. Iemand, die over een onderwerp als dit zo helder en concies weet te schrijven en daarin konsekvent zijn eigen weg weet te gaan, is een wetenschapsbeoefenaar in de ware zin des woords. Van den Doel heeft zich in deze studie ontpopt als een van de beste leerlingen uit de school van Tinbergen.

B. Goudzwaard

**P. G. Swanborn: Aspecten van sociologisch onderzoek
Boom, Meppel, 1971, 200 pp**

De opzet van het boek 'Aspecten van sociologisch onderzoek' is een 'algemene eerste oriëntatie (...) op het terrein van het sociologisch onderzoek' te geven (p. 5). De heer Swanborn baseert zich daarbij op een algemeen 'blokschema voor sociologisch onderzoek' (p. 11), dat een soort fasering van dergelijk onderzoek beoogt te geven. Daarin behelzen de verschillende fasen onderscheiden problemen waarvoor men in de loop van een onderzoek wordt gesteld. Deze worden dan op hun beurt weer in afzonderlijke hoofdstukken behandeld. Enigszins vereenvoudigd zijn deze problemen achtereenvolgens: de verantwoording, probleemstelling, en bronnen van, respectievelijk voor, het onderzoek (hoofdstukken 1 tm 4); de relatie van het onderzoek tot de theorie (hoofdstukken 5, 6, en 7); de opzet van het onderzoek (hoofdstukken 8 tm 12) en de verwerking, analyse en evaluatie van de verkregen gegevens (hoofdstukken 13 tm 17). Tenslotte volgen in de Bijlagen nog een aantal praktische wenken en voorbeelden, o.a. een voorbeeld van een eenvoudig rekenmachineprogramma, alsmede een literatuurwijzer. Het boek is gemakkelijk leesbaar en in het algemeen helder geschreven en bevat vele aan de praktijk van het sociologisch onderzoek ontleende voorbeelden.

Gelijk gezegd, gaat het om een 'eerste oriëntatie'. Het boek heeft dan ook duidelijk een zeer beperkte strekking en pretentie. Zo is het vrijwel uitsluitend gericht op de 'technische' zijde van het onderzoek, de 'methode' in enge zin. Allerlei meer fundamentele, wetenschapsfilosofische of formele, vraagstukken — toch ook belangrijke 'aspecten van (sociologisch) onderzoek' en uiterst relevant voor de onderzoekstechniek — komen niet of nauwelijks aan de orde. Met name geldt dit voor zulke zaken als de structuur van wetenschappelijke theorieën, de aard en betekenis van modellen, de relatie van 'feit' en waarneming tot de theorie, en de definitie van begrippen. Ook wat de onderzoekstechniek zelf betreft is het boek erg summier. Waarschijnlijkheidsrekening, statistiek, steekproeftrekking, formalisering, meten en schaalconstructie, factoranalyse en correlatie-rekening, om slechts enkele van de meer technische probleemgebieden te noemen, worden niet of slechts in zeer geringe mate behandeld.

Nu is het natuurlijk de vraag wat men eigenlijk van een 'eerste oriëntatie' mag verwachten. In ieder geval niet, dunkt mij, een leerboek of een doorwrochte en oor-

spronkelijke visie op de (sociologische) onderzoeksproblematiek. Maar wat dan wel? Stelt men de eis dat de lezer (en als zodanig is vooral de beginnende student bedoeld, p. 6) in aanraking wordt gebracht met de belangrijkste problemen van het betreffende vakgebied, dat hij deze in hun onderlinge relatie leert zien en óverzien, en dat hem de elementaire kennis wordt verschaft nodig om dieper in het vakgebied door te kunnen dringen, dan lijkt mij het boek hieraan niet voldoende te beantwoorden. Met andere woorden: als methodologische Inleiding lijkt het boek mij minder geschikt — het karakter ervan is veeleer dat van een inleiding tot een dergelijke Inleiding.

Tenslotte nog een opmerking over het taalgebruik, of liever -misbruik, in het boek. Het betoog is doorspekt met zulke Engelse of Engelsachtige uitdrukkingen als 'ge-checkt' (p. 18), 'clusteranalyse' (p. 5), 'casestudy' (p. 43), 'verkiezingspoll' (pag. 24), 'survey' (p. 43), 'matchen' (p. 53), en 'item' (p. 81), om er slechts enkele uit een lange lijst te noemen. Naar goed-Nederlandse termen is klaarblijkelijk niet gezocht; in de tekst worden zij op dezelfde voet behandeld als Nederlandse woorden en uitdrukkingen en zelfs de moeite om hen te cursiveren of tussen aanhalingstekens te plaatsen wordt niet genomen. Daarnaast komt men dan nog zulke wangedrochten als 'gehypothetiseerde causale relatie' (p. 138) en 'hypothetiseren' (p. 148) tegen. Nergens blijkt de zin of het nut van dergelijke termen en uitdrukkingen. Zij zijn evenzovele voorbeelden van quasi-technisch taalgebruik: terwijl de suggestie wordt gewekt als zou het gaan om zeer bijzondere, welbepaalde begrippen, producten van zeer gevorderd wetenschappelijk onderzoek, blijken er bij nader inzien slechts uiterst banale en elementaire zaken bedoeld te zijn. Het is het scheppen van een rookgordijn van jargon en mandarijntaal, dat een stuk sociologische kabbalistiek moet beschermen tegen de onbescheiden buitenstaander, maar waarachter in feite niets bijzonders schuilgaat.

J. K. de Vree

**R. J. Mokken; A theory and procedure of scale analysis; with applications in political research
Mouton and Co., Den Haag, 1971. XIII + 353 blz.**

In 1941 en 1944 verschenen de eerste publicaties van Louis Guttman over wat men het scalogram model is gaan noemen. Sindsdien is een stroom van publicaties verschenen, die er alle op gericht waren de eerste aanzetten te verbeteren c.q. beter te onderbouwen. Men kan zonder overdrijving stellen dat geen van deze publicaties Mokken's dissertatie qua grondigheid en breedheid van aanpak evenaart.

Titel noch inhoud rechtvaardigen deze toespitsing op het scalogram-model; Mokken snijdt in zijn dissertatie ook vele andere, zij het verwante onderwerpen aan. In het kader van een boekbespreking kan men echter niet alles behandelen en ook de auteur beperkt zich in zijn boek gaandeweg steeds meer tot dit thema.

Hét probleem met Guttman's scalogram-model is van begin af aan geweest het deterministische karakter van het model, waardoor het niet mogelijk was aan het model zelf criteria te ontfemen aan de hand waarvan men kon nagaan of empirische gegevens — nooit geheel vrij van „fouten” — nu wel of niet adequaat aan het model beantwoordden. Letterlijk tientallen verschillende oplossingen zijn hiervoor in de loop der tijd voorgesteld, alle met hetzelfde bezwaar. Ook het door Guttman zelf voorgestelde begrip „quasi scale” ter aanduiding van een situatie waarin de structuur van de gegevens wel iets van die van het model weghad maar er van de andere kant toch

weer ver van verwijderd bleef, was niet meer dan een intuïtieve notie die nooit de status van analytisch instrument heeft bereikt.

Het is ongetwijfeld een grote verdienste van Mokken dat hij erin geslaagd is het oorspronkelijke model te herformuleren en stochastische termen en tegelijkertijd de milde vooronderstellingen die aan het model ten grondslag lagen heeft kunnen behouden. De hiertoe noodzakelijke elementen heeft hij grotendeels ontleend aan Lazarsfeld's „latent structure analysis” en aan het item-analyse model van Rasch. Door deze herformulering blijkt het mogelijk toetsingscriteria voor de „goodness of fit” van het model op empirische gegevens te ontwikkelen welke aan het model zelf kunnen worden ontleend.

De kern van deze herformulering is gelegen in de introductie van het begrip dubbele monotoniciteit of holomorfie ter aanduiding van een model waarbij de waarschijnlijkheid van een positief antwoord zowel stijgt bij toename van de subject-parameter als daalt bij stijgende item-moeilijkheid. In termen van „latent structure analysis”: het model werkt met „trace-lines” waaraan slechts twee restricties worden gesteld: zij moeten een monotoon niet-dalend verloop vertonen en zij mogen elkaar niet snijden.

Uit het aldus geherformuleerde model worden vervolgens criteria gedestilleerd voor — de schaalbaarheid van elk item en de set items als geheel (Loevinger's coëfficiënten H_i en H);

— statistische toetsen op deze grootheden, en

— een toets op de veronderstelling van holomorfie.

En passant wordt vermeld hoe het door de auteur ontwikkelde computer-algoritme tevens gebruikt kan worden als techniek van cluster-analyse.

In de eerste vier hoofdstukken van het boek, die een hoge graad van mathematisch-statistische scholing vragen, worden de grondslagen gelegd voor het model en de bijpassende toetsingsprocedures. In hoofdstuk 5 — a class of scaling procedures — worden in een wat eenvoudiger terminologie het model en de analytische procedures weergegeven. In het tweede deel, dat vier hoofdstukken omvat, wordt een aantal gevarieerde toepassingen gegeven. De hoofdstukken vijf tot en met negen zijn zeer goed te lezen zonder van de eerste vier hoofdstukken te hebben kennis geonmen.

Mijn oordeel over de betekenis van Mokken's dissertatie is in het bovenstaande voldoende naar voren gekomen. Er zou nog aan kunnen worden toegevoegd dat geen onderzoeker die van Guttman-achtige modellen gebruik maakt het zich kan veroorloven geen kennis te nemen van deze nieuwe ontwikkelingen.

Ph. Stouthard

Rivista Italiana di Scienza Politica, Anno I, Numero 1, Aprile 1971

Uitgave Società editrice il Mulino, Bologna, Via Santo Stefano, 6

Abonnementsprijs per jaar L. 5.000 (buitenland L. 6.000); losse nummers L. 2.000

In de loop van het vorig jaar verscheen in Italië het eerste nummer van een nieuw politicologisch tijdschrift, Rivista Italiana di Scienza Politica. Het zal, zo werd in het eerste nummer aangekondigd, drie maal per jaar verschijnen met een omvang van ongeveer 240 pagina's per nummer. Directeur is Giovannine Sartori (Centro Studi di politica comparata, Firenze, Via Laura, 60), hoofdredacteur Gianfranco Pasquino, Bologna.

In een inleidende beschouwing schrijft Sartori, dat het in Italië niet ontbreekt aan tijdschriften die zich bezig houden met de politiek. Maar wel ontbreekt, of

liever ontbrak, een tijdschrift voor politieke wetenschap, dat uitdrukkelijk en heel speciaal gewijd is aan de studie van de politiek *sub specie scientiae*. Sartori behandelt dan verder de vraag waarom hij zoveel waarde hecht aan de term politieke wetenschap. Hij gebruikt haar om datgene wat hij nastreeft, empirische kennis van de politiek, duidelijk af te grenzen van datgene, waarvan ze de erfgenaam is — en waartegen zij zich dikwijls keert — de politieke filosofie.

Sartori vergelijkt het blad met twee 'naamgenoten', The American Political Science Review en de Revue française de Science Politique. Het Italiaanse tijdschrift zal zich ergens tussen beide in bevinden: minder technisch vergeleken met het noord-amerikaanse model, meer 'rigoreus' vergeleken met het franse model.

Het blad is geboren, aldus nog steeds Sartori, rond de z.g. florentijnse school, die overigens geen school beoogt te zijn, laat staan een sekte. Dat niettemin van florentijnse school wordt gesproken vloeit voort uit het feit, dat aan de faculteit voor politieke wetenschap 'Cesare Alfieri' in Florence het onderwijs in de politieke wetenschap in Italië is begonnen. Het behoren tot de florentijnse school houdt geen vooringenomenheid in of het moest zijn de sterke voorkeur voor de vergelijkende methode. Maar ook dit is weer geen absolute eis: 'Wij zijn geen maniakken van welke richting of welke methode ook'.

Het eerste nummer bevat inderdaad een aantal artikelen over vergelijkende politicologie, en wel van Sartori zelf en van Lijphart. Van de laatste is een herziene versie van een IPSA-paper uit 1969 opgenomen. Uit de plannen van de redactie blijkt dat, ook in de toekomst bepaald niet uitsluitend artikelen van Italianen zullen worden opgenomen. Wel worden alle artikelen in het Italiaans afgedrukt, met een korte samenvatting in het Engels.

Het eerste nummer van het tijdschrift maakt zowel wat vormgeving als wat inhoud betreft een degelijke en goed verzorgde indruk. Wel rijst de vraag, waarop Sartori in zijn voorwoord het exclusivisme van dit Rivista nu precies baseert. Al 37 jaar bestaat in Italië een tijdschrift 'Il Politico', met als ondertitel 'Rivista Italiana di Scienza Politiche', Italiaans tijdschrift voor politieke wetenschappen. Het wordt verzorgd door het Instituut voor Politieke Wetenschappen van de universiteit van Pavia en is tevens het officiële mededelingenorgaan voor de Italiaanse Vereniging voor Politieke en Sociale Wetenschappen, aangesloten bij de I.P.S.A. Afgaande op de inhoud krijgt men de indruk dat in Il Politico een ruimere schakering aan onderwerpen aan de orde komt dan in Sartori's Rivista, maar of hiermee de grenzen van de wetenschap der politiek op ontoelaatbare wijze worden overschreden staat voor mij niet bij voorbaat onomstotelijk vast. Het wetenschappelijk exclusivisme, waarmee Sartori zijn geesteskind besprenkelt, doet dan ook, zacht gezegd, wat merkwaardig aan.

Jan van Putten

De Gids, 134e jaargang nr. 9/10 - 1971, Speciaal Nummer 'Technologie en Politiek'

Administrateur: Meulenhoff-Bruna, Amsterdam, ongeveer 180 pp.

Met het samenstellen van een speciaal nummer over 'Technologie en Politiek' heeft de redactie van 'De Gids' zich begeven op een door de politicologie nog nauwelijks betreden terrein, dat daarom echter niet minder belangrijk is voor politicologen. Onder technologie wordt door de redactie van 'De Gids' verstaan: 'het veranderen van natuurproducten in kunstproducten'. Dit veranderen wordt gezien als een han-